

Завдання та зміст інших серій діагностичних завдань, їх порівняльний кількісний та якісний аналіз виконання молодшими школярами експериментальної та контрольної груп ми маємо намір опублікувати в наступних випусках науково – практичних видань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вашуленко М.С. та ін. Українська мова в 3 кл. чотириріч. почат. шк.: Посібн. для вчителів (М.С. Вашуленко, Н.І. Деркач, Н.Г.Захарчук, О.І.Мельничайко. – К.: Рад. шк., 1988. – 160 с. – (Б-ка вчителя почат. класів).
2. Методика навчання української мови в початковій школі: навчально – методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. Ре. М.С.Вашуленка. – К.: Літера ЛТД, 2010. – 364 с.
3. Програми для 2–4 класів загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з тяжкими порушеннями мовлення. – К.: Видавництво «Неопалима купина», – 2006 Ч. 1, – 360 с.
4. Соботович Є.Ф. Нормативні показники та критерії оцінювання мовленнєвого розвитку (у його лексичній ланці) дітей дошкільного віку // Дефектологія. - 2003. - №2.
5. Ужченко В.Д. Вивчення фразеології в середній школі: Посібник для вчителя. – К.: Рад. шк., 1990. – 175 с.
6. Хорошковська О.Н. та ін. Українська мова в 3 кл. чотириріч. почат. шк. з рос. мовою навч.: Посібник для вчителів (О.Н.Хорошковська, Г.І.Охота. – К.: Рад. шк., 1988. – 144 с. – (Б-ка вчителя почат. кл.).

УДК 376.32(091)(477)

НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ О.М.ЩЕРБИНИ ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ

Медведок Л.Г.

кандидат педагогічних наук, доцент
Інститут корекційної педагогіки та психології
НПУ імені М.П.Драгоманова

Стаття присвячена питанню інтегрованого навчання дітей з порушеннями зору у науково-педагогічній спадщині О.М. Щербини.

Статья посвящена вопросу интегрированной учебы детей с нарушениями зрения в научно-педагогическом наследстве О.М. Щербини.

The article is devoted the question of computer-integrated studies of children with paropsiss in the scientifically pedagogical inheritance of O.M. Shcherbyny.

Ключові слова: інтегроване навчання, діти з порушеннями зору, спеціальні заклади освіти.

Проблема соціальної інтеграції дітей з порушеннями зору, і зокрема, їх інтегрованого навчання, в даний час є однією з найважливіших науково-практичних проблем, що привертають до себе увагу вітчизняних та зарубіжних вчених.

Інтегроване навчання визначається як закономірний етап розвитку системи спеціальної освіти в нашій країні, який пов'язаний з переосмисленням суспільством і державою свого відношення до інвалідів, з визнанням їх прав на надання рівних з іншими можливостей в різних областях життя, включаючи освіту.

Спільне навчання дітей з нормальним і порушеним зором - це складне питання, тому при його вирішенні потрібно спиратися на наявні теоретичні обґрунтування і практичні розробки, що сприятиме визначенню педагогічної тактики і стратегії при організації інтегрованого навчання як цілісної системи, що існує паралельно і усередині системи загальної освіти і що виконує свою важливу соціальну і педагогічну роль. Серед учених, чий теоретичні ідеї і практичні дослідження заклали основи інтегрованого навчання у нас в країні, перш за все необхідно назвати Олександра Мусійовича Щербину. Вченого, який працював на початку ХХ століття і залишив велику науково-педагогічну спадщину. Це людина, яка при тотальній сліпоті досягла високого рівня самореалізації у філософії, тифлології та суспільному житті.

У тифлології основною проблематикою наукових праць вченого були психологія сліпих, положення сліпих в суспільстві, їх освіта і працевлаштування. У його численних статтях, фундаментальних працях також чимало новаторських ідей та методичних підходів. Свої дослідження і логічні висновки О.М.Щербина базував на власному досвіді та дослідженнях вітчизняних і зарубіжних науковців.

В період роботи вченою системою спеціальних навчальних закладів для сліпих дітей панувала вже близько 150-ти років, пустила глибоке коріння, тому більшість дослідників у цій галузі були впевнені, що в цій справі не може бути значних змін. Визнано було, що сліпі можуть отримати шкільну освіту і професійну підготовку лише у спеціально пристосованих для них закладах, отже окремо від оточення дітей з нормальним зором. Цікаво, що й сліпі, які одержували освіту в спеціальних закладах, були ще більшими прихильниками такого відокремлення. Психологічно цілком зрозуміле таке бажання сліпих бути на відстані від зрячих, які своїм постійним і часто необгрунтованим жалінням, а ще більш своєю недовірою вбивали у сліпих віру в свої сили.

Проте відомий психолог Л.С. Виготський відмічав, що спеціальна школа відриває дитину від нормального оточення, ізолює сліпого і створює для нього ситуацію, де все пристосовано до дефекту, розраховано на нього, нагадує про нього. На думку вченого перемогти антисоціальність спеціальної школи допомагає науково обгрунтований досвід спільного навчання і виховання сліпих зі зрячими, який матиме велике майбутнє. Зазначимо, що Л.С. Виготський при написанні наукових статей, присвячених тифлопедагогіці та тифлопсихології завжди посилався на висновки та приклади О.М. Щербини.

Науково-педагогічна і громадсько-просвітницька діяльність О.М. Щербини була спрямована на вирішення проблем соціалізації осіб з порушеннями зору.

Будучи учасником багатьох міжнародних, всеукраїнських, всеросійських з'їздів, конференцій та нарад з питань проблем сліпих О. М. Щербина завжди ставив питання про необхідність звернути увагу на навчання сліпих у звичайній загальноосвітній школі. Звичайно, він не заперечував спеціальної школи для тих дітей, які не схочуть або не матимуть можливості з тих чи інших причин навчатися зі зрячими однолітками. На жаль, до спільного навчання ставилися з глибокою недовірою як зрячі, так і самі сліпі. У фахівців не виникало ніяких сумнівів, що сліпі можуть і повинні одержувати потрібну для них освіту лише в спеціальних закладах. Підкреслювалося, що у звичайних школах немає можливості приділяти достатньо уваги правильному фізичному розвитку та трудовій підготовці, що особливо важливо для сліпих.

Для організації ефективного інтегрованого навчання, безумовно, необхідна спеціальна підготовка педагогічних кадрів. О.М. Щербина відмічав, що необхідно обов'язково навчати педагогів масових шкіл і дитячих садів основам спеціальної психології і корекційної педагогіки, що забезпечить можливість індивідуального підходу до нестандартної дитини.

В своїй науково-педагогічній діяльності О.М. Щербина поширював тифлопедагогічні знання через лекції та доповіді для студентів і викладачів інших спеціальностей.

В Прилуцькому педагогічному технікумі, де Олександр Мусяйович викладав довгий час, за його ініціативою для всіх бажаючих студентів працював гурток тифлопедагогіки.

Зважаючи на ті міркування, які спонукали зрячих створювати спеціально пристосовані установи для сліпих, і прекрасно розуміючи мотиви, що спонукали сліпих уникати зрячих О.М. Щербина все ж таки наполягав на тому, що правильне й найкраще рішення цього питання лежить не у відокремленні, а в досягненні більшого взаємного розуміння й довіри. На його думку, цієї мети найкраще можна було б досягти при спільному навчанні і вихованні сліпих зі зрячими. О.М. Щербина вважав, що необхідно сліпим дітям надавати можливість вступати до звичайних шкіл, якщо вони зможуть виконувати всі вимоги на рівні зі зрячими однолітками.

В своїх багаточислених працях вчений висловлював погляди щодо позитивних моментів у спільному навчанні сліпих і зрячих дітей. Зокрема такі з них заслуговують на увагу:

- навчання та виховання в спеціальних установах, окремо від зрячих, утворює штучні, тепличні умови і мало сприяє розвитку широкого світогляду, творчої ініціативи сліпих. Немає нічого дивного в тому, що при таких умовах у дітей з порушеннями зору з'являється незадоволення й підозрілість до зрячих людей, які збільшуються у зв'язку з необхідністю звертатися часто за їх допомогою. Треба потурбуватися про те, щоб сліпі діти з раннього віку знаходилися в оточенні зрячих, бо інакше протилежність інтересів і непорозуміння буде зустрічатись на кожному кроці і постійно перешкоджатиме;

- надання сліпому можливості відвідувати школу звичайного типу наочно покаже йому самому і його оточуючим, що він така ж людина, як інші, і це благотворно відіб'ється на його саморозвитку й на усвідомленні ним його людського достоїнства;

- спільне перебування дітей сприятиме вихованню у них толерантності, взаємодопомоги, довіри, взаємного розуміння;

- хороші результати сліпих дітей у звичайній загальноосвітній школі будуть найкращим наочним спростуванням широко розповсюдженої думки про нездатність сліпих до серйозної відповідальної роботи;

- спільне навчання сліпих зі зрячими в школі привчатимуть підростаюче покоління зрячих до думки про те, що сліпі можуть не тільки користуватися допомогою своїх товаришів, але завдяки більшій зосередженості уваги можуть бути корисними співробітниками;

- в спеціальних навчальних закладах часто використовується наочність. Індивідуальна демонстрація вчителем займає багато часу, а у звичайній школі можна залучати до цього зрячих учнів;

- сліпота, безперечно, спричинює обмеженість зовнішніх вражень, а спілкування зі зрячими допоможе поповнити цю недостачу;
- спеціальні навчальні заклади часто віддалені від місця проживання, і тому для більшості дітей вони залишаються недоступними. Вирішити цю проблему можна було б, дозволив дітям з порушеннями зору навчатися у звичайних школах своїх міст;
- інтегроване навчання дітей з порушеннями зору надасть можливість оточуючим ближче познайомитись з їх успіхами, покаже помилковість встановлених традицій;
- втрата зору накладає відбиток на психологію людини, але вона зовсім не позбавляє властивого людям розмаїття природних задатків і духовних потреб. Проте визнано за сліпими право отримувати освіту і професійну підготовку лише в спеціально устанавлених закладах неминуче обмежує коло застосування їх сил.

У 1917 році на основі доповідної записки О.М. Щербини при Міністерстві народної освіти була зібрана нарада, на якій були прийняті заходи у справі виховання сліпих, а саме: визнано, що "Принцип загального навчання повинен бути розповсюджений і на всякого роду відсталих і дефективних дітей, серед яких на особливу увагу заслуговують сліпі діти (п. 1). Навчання сліпих із зрячими несе багато в собі і можливе як у вищій і середній, так і в нижчій школі (п. 8)". Тому "бажано надати сліпим дітям можливість у кожному окремому випадку, за згодою педагогічної ради або органу, який її заміщує, а в початкових училищах за згодою вчителя і з відома училищної ради вступати до звичайних навчальних закладів для зрячих (п. 9). Бажано, щоб Міністерство народної освіти пішло назустріч початковій школі в дослідках щодо спільного навчання зрячих і сліпих дітей наданням грошової допомоги у відповідних випадках (п. 10)". До резолюції повністю увійшли всі пропозиції О.М. Щербини. На жаль, ці ідеї не були впроваджені у практику. Уряд робив спроби провести в життя рішення наради, але боротьба за корінну перебудову держави і соціального життя відсунула рішення цих питань.

Лише наприкінці 1924 року на 2-ому Всеросійському з'їзді з соціально-правової охорони неповнолітніх, в якому активну участь брали також представники України і на якому працювала окрема секція з питань роботи зі сліпими, в резолюції з'їзду визнано було, що "сліпі мають право вступати до звичайних навчальних закладів для зрячих, як загальноосвітніх так і спеціальних, в кожному окремому випадку з дозволу керуючого органу, коли є можливість сподіватися, що вони будуть виконувати головні вимоги, які ставляться їхнім зрячим товаришам. Потрібно утворити окремий фонд для видачі допомоги тим установам, яким буде доручено проводити досліді спільного навчання на придбання спеціальних приладів для сліпих і на виплату додаткового утримання педагогічного персоналу (п. 2). Необхідно створити при Народному комісаріаті освіти особливий орган, який би стежив за дослідями спільного виховання і надавав би необхідне педагогічне керівництво". Після проголошення вищезазначеної резолюції в Україні та Росії сліпі в більшій кількості ніж раніше почали вступати до вищої школи разом зі зрячими. В багатьох містах (Полтаві, Чернігові, Харкові, Києві, Ленінграді та інших) робилися спроби перевести зі спеціальних шкіл для сліпих дітей, які вже одержали деяку підготовку, до звичайної трудової школи. Ці заходи дали майже скрізь хороші результати.

О.М.Щербина в своїй науково-педагогічній діяльності теоретично обґрунтовував і практично вивчав процеси організації і здійснення інтегрованого навчання дітей з порушеннями зору.

Ним був накопичений великий досвід експериментальної роботи у Прилуцькій трудовій школі № 6 зі сліпою дівчинкою Розою Золотницькою, інтегрованою в середовище дітей з нормальним зором. Вчений вирішив направити Золотницьку тим же шляхом, який пройшов сам. В цій ситуації він подолав сильну протидію з боку вчителів, які дотримувалися традиційного погляду, що сліпа дитина не може навчатися в масовій школі. Проте, Роза Золотницька закінчила школу найкращою ученицею і вступила на географічний факультет Ленінградського університету.

Пізніше в листі до Золотницької від 10 лютого 1932 року О.М. Щербина писав: "Я радію Вашим успіхам не лише тому, що маю підставу вважати Вас своєю ученицею, але головним чином тому, що Ваш успіх є яскравим підтвердженням думки про необхідність наполегливої боротьби проти відокремлення сліпих від зрячих".

Як бачимо, Олександр Мусійович Щербина був переконаним захисником і піонером ідеї спільного навчання та виховання сліпих зі зрячими. Проблеми, які хвилювали вченого, охоплювали найважливіші питання теорії та практики навчання і виховання сліпих дітей. Вони залишаються актуальними і сьогодні.

Можливість отримання освіти сліпими разом зі зрячими, як початкової так і вищої, майже завжди зустрічалась скептично. Хоча такий підхід до навчання дітей з порушеннями зору значно міг би підвищити їх рівень адаптації та інтеграції в суспільстві. Спільне навчання сліпих зі зрячими в подальшому могло б усунути психологічні травми, надати сліпим більше шансів знайти своє місце в суспільстві, реалізуватися.

Останнім часом проблемі соціальної інтеграції дітей з порушеннями зору стало приділятися все більше уваги у засобах масової інформації, у наукових колах. Проблема не нова, але питання надзвичайно гостро на порядку денному стоїть саме тепер, оскільки сьогодні закладаються нормативно-правові засади реалізації інтегрованого навчання дітей з порушеннями зору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. *Выготский Л. С.* Собр. соч. в 6-ти томах. – Т. 5. Основы дефектологии. – М.: Изд-во Акад. пед. наук, 1983. – 369 с.
2. Журнал Министерства народного просвещения. «О совместном образовании слепых созрячими». – П. – 1917. - № 1.
3. Земцова М.И. Пути компенсации слепоты в процессе познавательной и трудовой деятельности. – М.: Изд. АПН РСФСР, 1956. – 419 с.
4. Інститут рукописів Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського, фонд 34.
5. Резолюции по докладам 2-го Всероссийского съезда по социально-правовой охране несовершеннолетних. – М. – 1924.

УДК 371.015

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ ШКІЛЬНОЇ ДЕЗАДАПТАЦІЇ

Найдьонова Г.О.

Інститут корекційної педагогіки та психології
НПУ імені М.П.Драгоманова

Стаття присвячена проблемі вивчення шкільної дезадаптації у сучасній науці. Авторка аналізує основні теоретичні підходи до дослідження шкільної дезадаптації, виділяє переваги та недоліки кожного з них. Вивчення шкільної дезадаптації пропонується на підставі гуманітарно-психологічного підходу.

Статья посвящена проблеме изучения школьной адаптации в современной науке. Автор анализирует основные теоретические подходы к изучению школьной дезадаптации, выделяет преимущества и недостатки каждого из них. Изучение школьной дезадаптации предлагается на основе гуманитарно-психологического подхода.

The article is devoted to the problem of school disadaptation in the modern science. The authoress analyze the basic theoretical approaches to the investigation of the school disadaptation, advantages and deficiencies of each approach are also exposed. School disadaptation research is proposed on the basis of humanitarian-psychological approach.

Ключові слова: шкільна дезадаптація, медико-біологічний, соціально-дизадаптивний, соціально-педагогічний, соціально-психологічний, гуманітарно-психологічний підходи, принцип активності особистості.

Ключевые слова: школьная дезадаптация, медико-биологический, социально-дизадаптивный, социально-педагогический, социально-психологический, гуманитарно-психологический подходы, принцип активности личности.

Key words: school disadaptation, medical-biological, social-disadaptive, social-pedagogical, social-psychological, humanitarian-psychological approaches, activity approach.

Проблема навчання, адаптації дітей та підлітків до школи є однією з найбільш актуальних у сучасному суспільстві. Вимоги шкільного навчання, навчальні програми, що постійно змінюються, реформи у освітній галузі, безперечно, потребують від дитини певних психологічних особливостей для успішної взаємодії у системі освіти. Адже формування гармонійної особистості дитини, турбота про її психічне здоров'я є найважливішим соціальним завданням суспільства. Саме тому необхідним є всебічне вивчення дезадаптації як явища, що перешкоджає повноцінному особистісному розвитку учня та ускладнює навчально-виховний процес.

На жаль, останнім часом можна відзначити зростання кількості дітей із ознаками шкільної дезадаптації, що виражаються у порушенні орієнтування у шкільному житті та навчальній діяльності, непродуктивній взаємодії з учителями та однолітками, низькому рівні здатності до регуляції власної діяльності, неуспішності, високій шкільній тривожності тощо. Тому проблема попередження, раннього діагностування та вчасної корекції шкільної дезадаптації є надзвичайно актуальною.

Метою нашої роботи є на основі аналізу досліджень проблеми шкільної дезадаптації окреслити гуманітарно-психологічний підхід її вивчення.

Усвідомлюючи складний та комплексний характер цієї проблеми, медична, педагогічна та психологічна науки вивчають поняття шкільної дезадаптації, її причини, розробляють свої критерії, способи діагностики та корекції. У дослідженнях із медичною спрямованістю у якості причин шкільної дезадаптації виступають біологічні